

PASŪTĪTĀJA ATTEIKŠANĀS NO PIEGĀDES LĪGUMA

BUYER'S WITHDRAWAL FROM THE SUPPLY CONTRACT

Jānis Kārklīšs, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras profesors

Summary

The Latvian Civil Law provides for a strict rule regarding the binding force of a contract. The basic rule is that no one has the right to withdraw from the contract due to difficulties in performing the contract at a later date, nor may the withdrawal from the contract take place because the other party is not performing the contract. Thus, the principle of *pacta sunt servanda* is enshrined in Latvian contract law. However, there are certain provisions in the Civil Law that allow a party to unilaterally withdraw from the contract, if the other party does not comply with it or there are other circumstances that give the right to terminate the contractual relationship, – such as termination of the authorization agreement, early termination of storage, withdrawal from the service agreement in specific cases, etc. Despite the strict regulation regarding the binding force of the contract, there is an article (art. 2108) in the Latvian Civil Law which stipulates that in the case of a supply contract, the customer is entitled to refuse delivery if the circumstances have changed. This right is a unique exception in Latvian contract law, which is additionally supplemented by the customer's obligation to compensate the supplier for losses. The purpose of this paper is to analyse the historical origins of these exceptions, their rationale, and conclusions as to whether such an exception should be retained in Latvian contract law.

Atslēgvārdi: piegādes līgums, līguma saistošais spēks, atteikšanās no piegādes līguma, pārgrozījušies apstākļi

Keywords: delivery contract, binding force of contract, withdrawal from delivery contract, changed circumstances

Ievads

Latvijas Civillikums¹ paredz samērā stingru regulējumu attiecībā uz līguma saistošo spēku. Pamatnoteikums ir, ka nevienai personai nav tiesību atkāpties no līguma saistībā ar vēlāk radušām grūtībām izpildīt līgumu, tāpat no līguma nevar atkāpties tāpēc, ka otra puse nepilda līgumu vai tāpēc, ka tā to nepilda (1587., 1588. pants). Tādējādi Latvijas līgumtiesībās ir nostiprināts *pacta sunt servanda*

¹ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [16.02.2022. red.].

principis. Jau pirmskara Latvijas juridiskajā literatūrā tika pausts viedoklis, ka *pacta sunt servanda* princips vairāk atbilst civiltiesiskās apgrozības interesēm, “*bet līgumu revidēšana, kas ārkārtējo apstākļu dēļ palikuši netaisni, ir likumdevēja, bet ne tiesneša uzdevums*”.² Neraugoties uz Civillikuma stingro nostāju attiecībā uz līguma saistošā spēku principu, Civillikumā ir atrodamas arī tādas tiesību normas, kas tomēr ļauj līdzējam vienpusēji atkāpties no līguma, ja otra puse to nepilda, vai arī pastāv citi apstākļi, kas dod tiesības izbeigt līgumattiecības, – piemēram, pilnvarojuma līguma uzteikums, glabāšanas līguma pirmstermiņa pārtraukšana (ar pienākumu gan veikt pilnu samaksu, ja līgums ir atlīdzības), atkāpšanās no uzņēmuma līguma, ja uzņēmējs atkāpjas no plāna u. tml. Minētie izņēmumi no līguma saistošā spēka principa ir paredzēti kā tiesība, ko līdzējs var izmantot, taču Civillikums vispārīgi nepieļauj no līguma atkāpties prettiesiski. Neraugoties uz šo fundamentāli pamatoto pieeju, Civillikumā ir atrodams pants (2108. panta otrais teikums), kas paredz piegādes līguma gadījumā pasūtītājam tiesības atteikties no piegādes, ja ir pārgrozījušies apstākļi: “*Pasūtītājs gan var pārgrozījušos apstākļu dēļ atteikties no līguma, bet viņam tādā gadījumā jāatlīdzina piegādātājam visi zaudējumi.*” Turklāt šī atteikšanās tiesības esamība piegādes līgumā ir unikāls izņēmums Latvijas līgumtiesībās, kas papildināta ar pasūtītāja pienākumu atlīdzināt piegādātājam zaudējumus. Vērtējot panta konstrukciju, jāsecina, ka tā ir savdabīga, jo, no vienas puses, tā piešķir pasūtītājam tiesību atteikties no līguma, bet, no otras puses, rada pienākumu atlīdzināt zaudējumus. Tieši zaudējumu atlīdzināšanas pienākums, kas vienmēr ir saistāms ar neatļautu darbību, norāda uz to, ka Civillikuma 2108. pants faktiski atļauj prettiesiski atkāpties no līguma, kas ir unikāls izņēmums Civillikumā (turpmāk – CL). Šo tēzi pastiprina arī doktrīnā izteiktais viedoklis, ka atteikšanās tiesību izmantošana 2108. panta kontekstā ir saistīta ar tādām pašām sekām, kādas izraisa līguma prettiesiska nepildīšana, proti, ar pienākumu atlīdzināt piegādātājam visus zaudējumus.³

Šā raksta mērķis ir analizēt CL 2108. pantā paredzētā izņēmuma vēsturisko izcelsmi, tā pamatojumu un izdarīt secinājumus par to, vai šāds izņēmums būtu jāsauglabā Latvijas līgumtiesībās arī turpmāk.

1. Civillikuma 2108. panta izcelsme

Civillikuma 2108. pants, kas paredz pasūtītāja tiesības atteikties no pasūtījuma, bez pārgrozījumiem ir pārņemts⁴ no 1864. gada Baltijas Vietējo likuma kopojsma III daļas (turpmāk – BVLK III daļa) 4021. panta.⁵ Analizējot šā panta avotus, secināms, ka BVLK III daļas 4021. pants norāda uz šīs tiesību normas iespējamo avotu – paražu

² Ozoliņš O. Civiltiesību reforma Latvijā. Grām.: Darbam un tiesībām. Rīga: Latvijas Krimināltiesību biedrības izdevums, 1939, 159.–160. lpp.

³ Torgāns K. Komentārs Civillikuma 2108. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs K. Torgāna zinātniskajā redakcijā, Rīga: Mans Īpašums, 1998, 466. lpp.

⁴ Civillikuma salīdzināmais pantu rādītājs, kas dod pārskatu par to, kuri 1937. g. izd. Civillikuma panti atvieto 1864. g. izd. Civillikumu pantus. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1938, 21. lpp.

⁵ Provincialrecht der Ostseegouvernements. Dritter Theil. Privatrecht. Liv-, Est- und Curlaendisches Privatrecht. Zusammengestellt auf Befehl des Herrn und Kaisers Alexander II. St. Petersburg: In der Buchdruckerei der Zweiten Abtheilung Seiner Kaiserlichen Majestät Eigener Kanzlei, 1864, S. 682.

tiesībām (*Gewohnheitsrecht* – vācu val.; *обычное право* – krievu val.). Norāde uz paražu tiesībām nav skaidra, un tam nav atrodams arī pārliecinošs skaidrojums tā laika tiesību literatūrā⁶, tomēr, veicot turpmāku izpēti un dziļāk iepazīstoties ar piegādes līguma regulējuma izcelsmi, kļūst skaidrs, ka apskatāmā tiesību norma (neatkarīgi no attiecīgās paražas pastāvēšanas Baltijas provincēs) BVLK III daļā ir pārņemta no 1794. gada Vispārējo Prūsijas zemes tiesību Pirmās daļas 984. un 985. paragrāfa.⁷ Vispārējo Prūsijas zemes tiesību⁸ Pirmās daļas 984. paragrāfs noteica: “*Ja pārgrozijušos apstākļu dēļ apsolutā piegāde kļūs nederīga vai nebūs nepieciešama tam mērķim, kuram to bija paredzējis pasūtītājs, tad pēdējais var no līguma atkāpties.*” Savukārt atbilstoši šā likuma 985. paragrāfam “*šādā gadījumā viņam ir pienākums pilnīgi atlidzināt piegādātājam visus no pēdējā puses veiktus sagatavošanas darbus, pūles vai izdevumus*”.

Uz to, ka šī BVLK III daļas tiesību norma ir pārņemta no Prūsijas tiesībām, norāda arī profesors Karls Erdmans, atzīmējot, ka BVLK III daļa neklasificē piegādes līgumu kā pirkuma līguma blakus līgumu.⁹ Attiecībā uz piegādes līguma dabu profesors Vasilijš Sinajskis norādījis, ka no civiltiesību teorijas skatupunkta šis līgums uzskatāms par pirkuma līguma blakus līgumu, ja vien likumdevējs pretēji piegādes līguma dabai nekonstruē to kā patstāvīgu tiesisku darījumu. Šajā sakarā norādāms, ka ne tikai Baltijas un Prūsijas civiltiesībās, bet arī Krievijas impērijas tiesībās pretēji vairuma Rietumeiropas valstu tiesībām piegādes līgums tika regulēts kā patstāvīgs tiesisks darījums.¹⁰ Krievijas impērijas likumu krājuma X sējuma 1. daļas¹¹ 1737. un 1738. pants, kas noteica piegādes līguma pamatus, bija piemērojams (tāpat kā turpmākais nodaļas regulējums) arī uzņēmuma un pārvaldījuma līgumam. Neraugoties uz to, Krievijas tiesību doktrīnā un tiesu praksē tika radīti šo tiesisko darījumu nošķiršanas kritēriji. Tādējādi, izstrādājot Krievijas impērijas Civilkodeksa 1905. gada projektu, bija paredzēts atsevišķs regulējums uzņēmuma līgumam un pārvaldījuma līgumam, savukārt piegādes līgumu bija paredzēts klasificēt kā pirkuma līgumu.¹²

⁶ Jāatzīmē, ka profesors Frīdrihs Georgs fon Bunge ar paražu tiesību jēdzienu BVLK III daļas kontekstā apzīmēja ne tikai nerakstītus vietējo tiesību priekšrakstus, bet arī saskaņīgus vietējo zemes un pilsētu augstāko tribunālu, tiesu kolēģijas un Senāta nolēmumus, kas nav pamatoti ar skaidriem pozitīvo tiesību avotiem. Sk.: Нольде А. Очерки по истории кодификации мѣстных гражданских законовъ при графѣ Сперанскомъ. Выпускъ II. Кодификація мѣстнаго права прибалтійскихъ губерній. С.-Петербургъ: Сенатская типографія, 1914, с. 123–124.

⁷ Нольде А. Очерки по истории кодификации мѣстных гражданскихъ законовъ при графѣ Сперанскомъ. Выпускъ II. Кодификація мѣстнаго права прибалтійскихъ губерній. С.-Петербургъ: Сенатская типографія, 1914, с. 618.

⁸ Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten [Vispārējās Prūsijas zemes tiesības]. Pieejams: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ALR1fuerdiepreussischenStaaten1794teil1.htm> [aplūkots 15.10.2021.].

⁹ Эржданъ К. Обязательственное Право Губерній Прибалтійскихъ. Переводъ и дополнительные примѣчания М. О. Гредингера. Рига: Изданіе мирового судьи Ф. Е. Камкина, 1908, с. 459–460.

¹⁰ Синайский В. Основы гражданского права в связи с Частью III Свода Узаконений, действующих в Латвии и Эстонии. Выпуск II. Вещное право. Обязательственное право. Семейное право. Наследственное право. Рига: Издание акц. о-ва Вальтерс и Рапа, 1926, с. 201.

¹¹ Сводъ законовъ Россійской Имперіи. Том X. Часть 1-я. Изданіе 1900 года. Pieejams: <https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/> [aplūkots 16.01.2022.].

¹² Гражданское уложение. Проектъ Высочайше учрежденной Редакціонной Комисіи по составленію Гражданскаго уложенія (Съ объясненіями, извлеченными изъ трудовъ Редакціонной Комисіи и съ приложеніемъ законопроекта объ авторскомъ правѣ, одобреннаго Государственною Думою). Под редакціей И. М. Тютрюмова. Составилъ А. Л. Саатгчанъ. Томъ Второй. С.-Петербургъ: Изданіе книжнаго магазина «Законовѣдѣніе», 1910, с. 529.

Nobeidzot apskatu par CL 2108. panta izcelsmi, nevar nepamanīt, ka Prūsijas tiesību piegādes līguma regulējums tika recipēts (daļēji) ne tikai Baltijas tiesībās, tā recepcija bija plānota arī Dienvidvācijā, proti, Virtembergas Karalistē. Tā Virtembergas Karalistes 1839. gada Tirdzniecības kodeksa projekta noteikumi par piegādes līgumu saturēja Vispārējo Prūsijas zemes tiesību Pirmās daļas 981.–987. paragrāfam identiskus priekšrakstus, tostarp attiecībā uz pasūtītāja tiesībām atteikties no piegādes līguma pārgrozījušos apstākļu dēļ un pienākumu atlīdzināt zaudējumus (365. pants), un šādu tiesību neesamību piegādātājam (364. pants).¹³ Norādāms, ka Virtembergas Tirdzniecības kodeksa projekta 365. panta otrā daļa pasūtītāja atteikšanās gadījumā paredzēja, ka piegādātājam ir tiesības ne tikai atlīdzināt sagatavošanās darbu izdevumus, bet arī atrauto peļņu. Atrautā peļņa nebija atlīdzināma tikai tad, ja piegādes pieņemšana nav notikusi nepārvaramas varas dēļ.¹⁴

2. Atteikšanās tiesības pamatojums Civillikuma 2108. pantā

Analizējot vēsturiskos avotus, kas ir pamatā CL 2108. panta izcelsmei, ir jāapskata šajos avotos atrodamais pamatojums pasūtītāja atteikšanās tiesību esamībai. Prūsijas zinātniskajā literatūrā norādīts, ka viena no piegādes līguma pazīmēm ir tā, ka līgumam ir jābūt izpildītam noteiktā termiņā (vai termiņos), kas turklāt atšķirībā no pirkuma līguma parasti tiek noteikts pēc kāda laika posma. Tādējādi piegādes līguma perfekcija jeb izpildīšana, piegādājot līguma objektu, laika ziņā ir attāla, un šāds darījums tiek saukts vai nu par piegādes līgumu, vai par pirkumu uz piegādi (*Lieferungskauf* – vācu val.).¹⁵ Profesors Augusts Lēbers savā tirdzniecības tiesību monogrāfijā, vērtējot piegādes līguma juridisko dabu, ir norādījis, ka pirkums norobežojams arī no uzņēmuma piegādāšanas līguma, ar kuru uzņēmējs apņemas radīt, ražot jaunu individuālu mantu. Turpretim, ja uzņēmuma līguma priekšmets ir atvietojava manta, tad tas uzskatāms par piegādāšanas līgumu, kurš nesatur sevī pirkumam svešo un pirkumā neieejošo pienākumu (t. i., radīt kaut ko jaunu). Tālāk profesors norāda, ka piegādāšanas līgums *договор поставку* (krievu val.) atšķirīties no pirkuma ar to, ka piegādāšanas līguma priekšmets varot būt tikai atvietojava manta un ka šis līgums paredzot zināmu laika brīdi starp līguma slēgšanu un izpildīšanu.¹⁶

Prūsijas tiesību literatūrā teikts, ka piegādes līguma noslēgšanas brīdī piegādātājam pašam parasti nav lietas, kura viņam ir jāpiegādā pasūtītājam. Līdz ar to piegādātājs ar piegādes līgumu uzņemas pienākumu ne tikai lietu piegādāt, bet arī to sagatavot vai iegūt. Tādējādi piegādes līgumā (atšķirībā no pirkuma līguma) būtiski atšķiras iespējama līguma objekta stāvoklis, jo atbilstoši Prūsijas tiesībās izteiktajām atziņām pirkuma līguma objekts ir lieta, kas jau pieder pārdevējam vai tiek prezumēta

¹³ Entwurf eines Handelsgesetzbuches für das Königreich Württemberg mit Motiven. I. Theil. Entwurf eines Handelsgesetzbuches. Stuttgart: Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1839, S. 111–112.

¹⁴ Entwurf eines Handelsgesetzbuches für das Königreich Württemberg mit Motiven. II. Theil. Motive. Stuttgart: Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1840, S. 336–337.

¹⁵ Löwenberg K. F. B. Über den Lieferungs-Vertrag unter Berücksichtigung des Handels mit geldwerthen Papieren. Berlin: Verlag von Veit und Comp., 1846, S. 74, 88.

¹⁶ Loebers A. Tirdzniecības tiesību pārskats. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. izdevums, 1926, 193. lpp.

par tādu.¹⁷ Ņemot vērā šīs piegādes līgumam specifiskās atšķirības, Prūsijas tiesībās tiek pamatota atteikšanās tiesības esamība, kas ir saistīta ar piegādātāja pienākumu ne tikai lietu atsavināt, bet arī to piegādāt, ar ko saprot arī pašas lietas sagādi, iegādāšanos (iegūšanu īpašumā) un atsavināšanu.¹⁸ Šāda atteikšanās tiesības iztulkošana savukārt ir pilnā mērā saskaņota ar citu šā līguma pazīmi, saskaņā ar kuru starp piegādes līguma noslēgšanu un tā izpildīšanu (atšķirībā no pirkuma līguma) parasti paiet zināms termiņš, kura laikā pasūtītājam var zust nepieciešamība pēc pasūtītās lietas,¹⁹ uz ko cita starpā norāda arī Vispārējo Prūsijas zemes tiesību Pirmās daļas 984. paragrāfa vārdi par piegādes nederīgumu un nepieciešamības neesamību.

To, ka piegādes līgums ir vērstš uz preces nodošanu nākotnē, ir minējis arī Karls Erdmans, norādot, ka piegādes līgums ir nosacīts ar noteiktu termiņu, savukārt no pirkuma līguma dabas izriet tiesības uz tūlītēju preces saņemšanu. Par piegādes līguma priekšmetu tiek uzskatīta nevis nodošana, kā tas ir pirkuma līgumā, bet gan piegādāšana, ar ko jāsaprot virkne darbību, kas ir nepieciešamas, lai nodotu lietu ieguvēja patiesā varā (valdījumā un īpašumā). Tāpēc piegādātājs arī atbild par piegādi un ar to saistītu risku; tieši tāpēc piegādātājam ir uzlikts pienākums “atnest” lietu pasūtītājam; nevis pēdējam doties pie piegādātāja pēc lietas.²⁰ Tieši šī darbība “sagādāt lietu” tiek pamatota kā būtiskā atšķirība ar pirkuma līgumu, un caur šo prizmu Prūsijas tiesību literatūrā ir ticis pamatots, ka atteikšanās tiesība ir piešķirama kreditoram visos darījumos, kuru priekšmets ir kādas darbības veikšana (vai atturēšanās no darbības).²¹

Lai arī vēsturiskais cariskās Krievijas piegādes līguma regulējums nesaturēja noteikumus par pasūtītāja tiesībām atteikties no līguma, tomēr tiesību doktrīnā uz šādām tiesībām tika norādīts, turklāt attiecinot tās arī uz piegādātāju. Profesors Dmitrijs Meiers, raksturojot piegādes līgumu, ir atzīmējis, ka piegādes līguma noslēgšanas gadījumā pati piegāde parasti notiek tikai pēc kāda termiņa iestāšanās (nevis uzreiz). Iestājoties šim termiņam, preces vērtība var būt citāda nekā līguma noslēgšanas brīdī. Līdz ar to līgumos starp privātpersonām piegādes cena nereti tiek noteikta apmērā, kāds pastāv piegādes brīdī (piemēram, puses 1. oktobrī vienojas, ka piegādātājs nākamā gada 1. martā piegādās pasūtītājam noteiktu preci par 1. marta tirgus cenu). Tomēr biežāk cena tiek noteikta piegādes līguma noslēgšanas brīdī. Līdz ar to, gadījumā ja piegādes izpildes laikā cena ir augstāka, nekā bija pielīgta, un nepastāv šķēršļi preču iegādei, tad pasūtītājam nav izšķiroši, vai saņemt preci

¹⁷ Bornemann W. Systematische Darstellung des Preußischen Civilrechts mit Benutzung der Materialien des Allgemeinen Landrechts. Dritter Band, enthaltend den speciellen Theil des Obligationen-Rechts. Zweite vermehrte und verbesserte Ausgabe. Berlin: Jonas Verlagsbuchhandlung, 1843, S. 190.

¹⁸ Dernburg H. Lehrbuch des Preußischen Privatrechts. Zweiter Band. Halle an der Saale: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1878, S. 367.

¹⁹ Förster F. Preußisches Privatrecht. Bearbeitet von Dr. M. E. Eccius. II. Band. Das Recht der Schuldverhältnisse. Siebente Auflage. Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1896, S. 100–101.

²⁰ Эрдманъ К. Обязательственное Право Губерній Прибалтійскихъ. Переводъ и дополнительныя примѣчания М. О. Гредингера. Рига: Изданіе мирового судьи Ф. Е. Камкина, 1908, с. 459–460; Буковский В. Сводъ гражданскихъ узаконеній губерній Прибалтійскихъ съ продолженіемъ 1912–1914 г. г. и съ разъясненіями въ 2 томахъ. Томъ II, содержащій Право требованій. Рига: Типографія Г. Гемпель и Ко, 1914, с. 1732.

²¹ Bornemann W. Systematische Darstellung des Preußischen Civilrechts mit Benutzung der Materialien des Allgemeinen Landrechts. Dritter Band, enthaltend den speciellen Theil des Obligationen-Rechts. Zweite vermehrte und verbesserte Ausgabe. Berlin: Jonas Verlagsbuchhandlung, 1843, S. 182, 190.

vai naudas summu zaudējumu atlīdzības veidā, kas kompensē sadārdzinājumu. Tas pats, tikai otrādi, notiek gadījumos, kad preces tirgus cena kļūst zemāka.²² Tādējādi atteikšanās no piegādes līguma neietekmē viena vai otrā līdzēja tiesības uz peļņas saņemšanu. Neraugoties uz šo tiesību literatūrā pausto skaidrojumu, jāsecina, ka šāds viedoklis tomēr nav nostiprinājies tā laika tiesu praksē.

Otrs arguments, kāpēc šādas atteikuma tiesības vēsturiski tika paredzētas, ir apstākļi, ka piegādes līgumus izmantoja pārsvarā tirgotāji savu krājumu sagādei. Kā norādījis Karls Erdmans, piegādes līgumi lielākoties tika slēgti starp tirgotājiem un līdz ar to ir sastopami tirdznieciskajā apgrozībā. No teiktā izriet, ka apskatāmais tiesiskais darījums piederēja pārsvarā pie tirdzniecības tiesībām.²³ Arī citās zemēs 19. gadsimta gaitā tika norādīts, ka piegādes līgums ir tirdzniecības darījums, līdz ar to tā noslēgšanai ir nepieciešams, lai līdzēji būtu tirgotāji.²⁴ Tomēr pati par sevi šī atziņa neizskaidro, kāpēc tieši attiecībā uz piegādes līgumu (un vienīgi attiecībā pret pasūtītāju) likumdevējs ar CL 2108. panta otro teikumu ir paredzējis fundamentālu atkāpi no vispārējā principa. Diezgan droši var apgalvot, ka, izstrādājot CL 2108. panta otrās daļas redakciju, likumdevēja mērķis nebija regulēt atteikšanās tiesību vienīgi starp tirgotājiem, par ko liecina tas, ka šīs tiesības izlietošana ir atkarīga no apstākļu izmaiņas iestāšanās un ir piešķirta tikai vienam no līdzējiem.

Visbeidzot, viens no skaidrojumiem atteikšanās tiesību esamībai piegādes līgumā varētu būt apstākļi, ka piegādes līgums vēsturiski tika uzskatīts tuvāks uzņēmuma līguma dabai, nevis pirkuma līgumam. Kā minēts iepriekš, cariskās Krievijas tiesībās piegādes līguma noteikumi bija piemērojami vienlīdz uzņēmuma līgumam. Latvijas tiesību literatūrā²⁵ ir norādīts, ka uzņēmuma līguma gadījumā pasūtītājam ir tiesības atkāpties no izdarītā pasūtījuma, neraugoties uz to, ka šāda atkāpšanās ir prettiesiska. Tomēr, ja pasūtītājs no uzņēmuma līguma ir atkāpies neatbilstoši līguma noteikumiem vai likumam, šādā situācijā uzņēmējam ir tiesības prasīt no pasūtītāja zaudējumu atlīdzināšanu. Nepamatotas uzņēmuma līguma izbeigšanas gadījumā uzņēmējam nav tiesību prasīt, lai pasūtītājs viņam nodod vai atstāj lietu apstrādei, proti, uzņēmuma līguma un tajā ietvertā pasūtījuma izpildei. Šajā sakarā norādāms, ka normatīvie akti neparedz šādu lietas nodošanu piespiedu kārtā, proti, nevienam uzņēmējam nevar būt prasījums pret pasūtītāju, kas pēc būtības piespiedu pasūtītāju sadarboties ar uzņēmēju. Likums neparedz uzņēmēja subjektīvās tiesības prasīt, lai pasūtītājs viņu pielaistu pie darbu izpildes (viņam iepriekš nodoto lietu apstrādes). Šāda atteikšanās tiesību uzņēmuma līgumā tiek skaidrota ar to, ka pasūtītājam var būt objektīvi zudusi vēlme saņemt pakalpojumu, piemēram, ikviens var pārdomāt par virtuves remonta nepieciešamību vai plastiskās operācijas nepieciešamību, un šādā gadījumā, pat ja uzņēmuma līgums jau ir noslēgts, uzņēmējam ir jārespektē šāda pasūtītāja vēlmju maiņa. Tomēr, tā kā šāda "pārdomāšana" ir pretrunā līguma saistošā spēkā principam, CL to nepadara par tiesisku, bet tieši pretēji – tā dod

²² Русское гражданское право. Чтения Д. И. Мейера, изданныя по запискамъ слушателей подъ редакцію А. И. Вицына. Издание десятое съ исправленіями и дополненіями А. Х. Гольмстена. Петроградъ: Изданіе Юридическаго книжнаго магазина Н. К. Мартынова, 1915, с. 443.

²³ Эрдманъ К. Обязательственное Право Губерній Прибалтійскихъ. Переводъ и дополнительные примѣчания М. О. Гредингера. Рига: Изданіе мирового судьи Ф. Е. Камкина, 1908, с. 459–461.

²⁴ Entwurf eines Handelsgesetzbuches für das Königreich Württemberg mit Motiven. II. Theil. Motive. Stuttgart: Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1840, S. 334.

²⁵ Daži jautājumi par uzņēmuma līguma izpratni. Rīga, Jurista Vārds, 2019, Nr. 36, 7.–13. lpp.

uzņēmējam tiesības prasīt zaudējumu atlīdzinājumu, tostarp atrauto peļņu, kuru tas būtu ieguvis, ja pasūtītājs “nepārdomātu” un turpinātu pildīt līgumu. Arī profesors Vladimirs Bukovskis šajā sakarā norādīja, ka, gadījumā ja uzņēmējs pasūtītāja vienesības gribas dēļ un bez savas vainas ir spiests darbu pārtraukt, viņš ir tiesīgs prasīt samaksu ne tikai par jau paveikto darbu un izdevumiem, bet arī saņemt neiegūto peļņu, kas viņam būtu pienākusies, pabeidzot pielīgto darbu.²⁶

Vērtējot mūsdienu līgumtiesību teorijas jaunākās atziņas, jāsecina, ka viens no autoritīvākajiem avotiem – Kopējā modeļa projekts²⁷ (*Draft of Common Frame of Reference* – angļu val.) – nesatur atsevišķi piegādes līguma regulējumu, jo piegādes līgums tiek uzskatīts par pirkuma līguma blakus noteikumu. Tomēr, analizējot uzņēmuma līgumu regulējumu attiecībā uz atteikšanās tiesībām, jāsecina, ka tas satur līdzvērtīgu regulējumu, proti, IV grāmatas IV.C.–2:111. pants noteic, ka pasūtītājs var atkāpties no uzņēmuma līguma jebkurā laikā un, ja atkāpšanās no līguma ir bijusi nepamatota, atkāpšanās paliek spēkā, taču pasūtītājam ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, bet uzņēmējam nav prasījuma tiesības par turpmāku uzņēmuma līguma izpildi. Kopējā modeļa projekta komentāros atrodams skaidrojums, kāpēc uzņēmuma līguma izbeigšana no pasūtītāja puses būtībā tiek pieļauta pat bez pamatota iemesla – jo pēc uzņēmuma līguma noslēgšanas apstākļi var izmainīties (un bieži vien tie arī izmainās) tādējādi, ka rodas vajadzība izbeigt līgumu (piemēram, pasūtītājam atkritusi nepieciešamība pēc pasūtījuma izpildes).²⁸ Ņemot vērā mūsdienu līgumtiesību teorijas atziņas un vēsturiskos apstākļus, kuros piegādes līgums vairāk tika saistīts ar noteiktu darbību veikšanu līdzīgi kā uzņēmuma līguma gadījumā, ir pamatoti izvirzīt tēzi, ka pasūtītāja atteikšanās tiesību izcelsme piegādes līgumā vēsturiski varētu būt saistāma arī ar tā uzņēmuma līgumam līdzīgo juridisko dabu.

Gan piegādes, gan uzņēmuma līgumā atteikšanās tiesība ir saistāma ar intereses zudumu. Uz to norāda arī pirmskara Latvijas Senāta Civilās kasācijas departamenta spriedums, kurā, vērtējot atteikšanās tiesību piegādes līgumā, norādīts, ka “*atkāpšanās tiesības attaisnojamas ar interešu trūkumu darījumu uzturēšanā un izpildīšanā (sal. 3321. p.)* [tagadējais 1663. pants – autora piezīme]”²⁹. Vienlaikus jāpatur prātā, ka intereses zuduma esamība piegādes līgumā nav saistāma ar CL 1663. pantā minēto intereses zudumu sakarā ar otra līdzēja nokavējumu. Piegādes līgumā intereses zudumu pasūtītājs ir tiesīgs pamatot vienīgi ar pārgrozījušos apstākļu iestāšanos.

²⁶ Буковский В. (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями) въ 2 томахъ. Т. II, содержащий Право требований. Рига: Г. Гемпель и Ко, 1914. с. 1856.

²⁷ Eiropas līgumtiesību kopējā modeļa projekts (*Draft of Common Frame of Reference*). Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf [aplūkots 02.09.2019.].

²⁸ Von Bar C., Clive E. (ed.). *Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR)*. Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p. 1718.

²⁹ Konradi F., Valters A. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilās kasācijas departamenta spriedumiem. Tieslietu Ministrijas Vēstneša pielikums. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1938, Nr. 3, 174.–176. lpp.

3. Ģenerālklausulas “pārgrozījušies apstākļi” saturs

Analizējot BVLK III daļas 4021. pantā paredzētās pasūtītāja atteikšanās tiesības pārgrozījušos apstākļu dēļ, Krievijas impērijas Valdošā Senāta *senators* Ādolfs fon Nolkens, atsaucoties uz Valdošā Senāta rezolūciju lietā Nr. 12666-10, norādījis, ka apskatāmais pants aptver tikai tos gadījumus, kad pasūtītāja atteikums no līguma ir noticis, nepastāvot piegādātāja vainai, tātad tiesību norma neattiecas uz gadījumiem, kad līgums tiek izbeigts piegādātāja līguma izpildīšanas pārkāpuma dēļ.³⁰ Arī mūsdienās, interpretējot CL 2108. panta otrajā teikumā norādīto ģenerālklausulas “pārgrozījušies apstākļi” saturu, ir jāpatur prātā, ka pasūtītāja atteikšanās tiesība neaptver gadījumus, kad piegādātājs ir pieļāvis piegādes līguma nokavējumu vai citādi pieļāvis līguma neizpildi. Citāda interpretācija nonāktu pretrunā ar CL 1588. pantā nostiprināto principu, ka viena puse nevar atkāpties no līguma bez otras piekrišanas pat arī tad, ja pēdējā to neizpilda, un tādēļ, ka viņa to neizpilda. Tādējādi piegādes nokavējums vai citāda līguma neizpilde vai nepienācīga izpilde pati par sevi nav pārgrozījušies apstākļi, taču neizpilde no piegādātāja puses var pasūtītājam radīt citus tādus apstākļus, kas var tikt klasificēti kā pārgrozījušies apstākļi, kas savukārt piešķir tiesības atteikties no piegādes līguma. Strīda gadījumā tieši uz pasūtītāju gulstas pierādīšanas nasta – viņam ir jāpierāda, ka un kādi apstākļi ir pārgrozījušies, ka tie bijuši objektīvu apstākļu izraisīti, neparedzami piegādes līguma slēgšanas brīdī, turklāt pārgrozījušies pēc līguma noslēgšanas. Interesanti, ka atbilstoši Prūsijas tiesībām pasūtītājam bija pienākums pieņemt to preču daļu, kas jau ir gatava nodošanai. Gadījumā ja viņš šo pienākumu neizpildīja, piegādātājs bija tiesīgs publiskās izsoles ceļā pārdot sagatavoto uz pasūtītāja rēķina.³¹ Neskaids ir jautājums, vai šāda interpretācija ir pamatota arī mūsdienās. No vienas puses, CL 2108. pants neierobežo atteikšanās tiesību ar faktu, vai piegādājamā prece ir sagatavota atsavināšanai vai nav. No otras puses, ja piegādātājs precī ir piegādājis līdz pasūtītājam, tad tajā brīdī piegādātājs jau ir izpildījis savu primāro pienākumu kā parādnieks un pasūtītājam ir pienākums pieņemt precī. Līdz ar to nebūtu pareizi, ka CL 2108. pants būtu tulkojams tādējādi, ka tas piešķirtu pasūtītājam tiesības atteikties pieņemt piegādātu precī. Šādas interpretācijas pamatotību apstiprina arī CL 2109. pants, kas noteic: “*kad piegādātājs pieprasīto lietu piegādājis, līdzēju tiesiskās attiecības apspriežamas pēc pirkuma līguma noteikumiem.*” Ar piegādi šeit jāsaprot situācijas radīšana, kad pasūtītājs ir tiesīgs bez šķēršļiem pārņemt precī savā varā. Tieši ar to brīdī līdzēju tiesiskās attiecības ir apspriežamas pēc pirkuma līguma noteikumiem, tostarp attiecībā uz pienākumu sākumā veikt cenas samaksu pirms lietas nodošanas (2033. pants). Tā kā pirkuma līguma noteikumi nesatur pircēja tiesības atteikties no pasūtījuma, pamatotāka būtu pieeja, saskaņā ar kuru pasūtītājs ir tiesīgs atteikties no pasūtījumiem, kas vēl atrodas sagatavošanās jeb izpildes stadijā,

³⁰ Нолькенъ А. (Сост.). Сводъ Гражданскихъ узаконеній губерній Прибалтійскихъ (Ч. III Свода мѣстн. узак. губ. Остзейскихъ) со включеніемъ измѣненій и дополненій по продолженіямъ и позднѣйшимъ узаконеніямъ съ разъясненіями Правительствующаго Сената. Изданіе 2-ое, исправленное и пересмотрѣнное. Петроградъ: Изданіе Юридическаго книжнаго склада «ПРАВО», 1915, с. 773.

³¹ Dernburg H. Lehrbuch des Preußischen Privatrechts und der Privatrechtsnormen des Reichs. Zweiter Band. Dritte, neu bearbeitete Auflage. Halle an der Saale: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1882, S. 408.

bet ne no piegādātās preces pieņemšanas pienākuma. Tādējādi atteikšanās tiesība ir izlietojama tikai līdz brīdim, kamēr prece nav nogādāta gala mērķī, taču pasūtītājam šādas tiesības nav, ja prece ir viņam pieejama brīvai saņemšanai, pārbaudei u. tml. Uz to norāda arī šāds Augstākās tiesas secinājums – “*ja lieta nav piegādāta, Civillikuma 2108. panta otrās daļas noteikums ir piemērojams*”³² jeb pārfrāzējot – CL 2108. panta otras teikums nav piemērojams, ja lieta ir piegādāta pieņemšanai. Šāda pieeja saskan arī ar civiltiesiskās apgrozības stabilitātes un labas ticības principu. Protams, CL 2108. panta otrās daļas noteikums nevar tikt piemērots arī attiecībā uz izpildītiem piegādes līgumiem³³, t. i., pēc tam, kad precī pasūtītājs jau ir pieņēmis.

Analizējot Prūsijas tiesībās atrodamo pārgrozījušos apstākļu saturu, kā piemērs tiek minēts gadījums, kad piegādes līgums tika noslēgts kara vešanas vajadzībām (piemēram, par provianta piegādi), tomēr valstu starpā ir iestājies miers vai karš nemaz netika sākts.³⁴ Šā uzdevuma svarīgums savukārt izskaidro, kāpēc piegādātājam iepretim pasūtītājam vēsturiski netika piešķirta atteikšanās tiesība pārgrozījušos apstākļu dēļ (kaut vai ar zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu). Turklāt piegādes līguma izpildīšanas saistība tika pastiprināta ar iespējamu kriminālatbildību piegādātājam, kas tika atcelta tikai 1946. gada 30. janvārī.³⁵ Interesanti, ka tiesību literatūrā ir pausts viedoklis: tā kā sākotnēji šis līguma veids tika paredzēts ļoti specifiskām vajadzībām (kas gan paša likuma redakcijā nav nosauktas), tā priekšrakstu piemērošana attiecībā uz citām dzīves situācijām nebija rūpīgi apsvērta, kas savukārt mēdza novest pie netaisnīgiem, tiesību sistēmai pretējiem rezultātiem. Minētais it sevišķi ir attiecināms uz pasūtītāja atteikšanās tiesībām, kas, pēc likuma sastādītāju domām, bija piešķiramas tikai valstij.³⁶

Neatkarīgi no tiesību normas rašanās pamatojuma ir jāatzīmē, ka atteikšanās tiesības izlietošana nevar būt atkarīga no pasūtītāja patvaļas, tās izlietošanas pamatā ir jābūt objektīviem apstākļiem, kas mainījušies pēc piegādes līguma noslēgšanas.³⁷ Protams, līdzīgi šādus apstākļus var jau aprakstīt līgumā, tomēr parasti šādu apstākļu identificēšana tiek paredzēta gadījumos, kad pasūtītājs būtu tiesīgs tiesiski atkāpties no piegādes līguma, neradot sev pienākumu atlīdzināt zaudējumus³⁸. Gadījumos, kad līgums par to klusē, ģenerālklausula “pārgrozījušies apstākļi” ar saturu ir jāpiepilda tiesai, ņemot vērā faktiskos apstākļus. Kādā pirmskara Latvijā izskatāmā strīdā Augstākā tiesa, vērtējot pasūtītāja tiesības atteikties no linu piegādes no Lietuvas sakarā ar to, ka linu piegāde faktiski nav bijusi iespējama eksporta atļaujas kavēšanās dēļ, norādījusi, ka “*piegādes līgumi starp tirgotājiem vienmēr ir uzskatāmi*

³² Augstākās tiesas Civillietu departamenta 27.02.2015. spriedums lietā Nr. SKC-41/2015, 8. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2931> [aplūkots 16.02.2022.].

³³ Turpat.

³⁴ Löwenberg K. F. B. Über den Lieferungs-Vertrag unter Berücksichtigung des Handels mit geldwerthen Papieren. Berlin: Verlag von Veit und Comp., 1846, S. 37.

³⁵ Ernst W. Das Lieferungs-geschäft als Vertragstyp seit dem Preussischen Allgemeinen Landrecht. In: Lieb M., Noack U., Westermann H. P. (Hrsg.). Festschrift für Wolfgang Zöllner. Zum 70. Geburtstag. Band II. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 1098–1099.

³⁶ Ernst W. Das Lieferungs-geschäft als Vertragstyp seit dem Preussischen Allgemeinen Landrecht. In: Lieb M., Noack U., Westermann H. P. (Hrsg.). Festschrift für Wolfgang Zöllner. Zum 70. Geburtstag. Band II. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 1102.

³⁷ Förster F. Preussisches Privatrecht. Bearbeitet von Dr. M. E. Eccius. II. Band. Das Recht der Schuldverhältnisse. Siebente Auflage. Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1896, S. 101.

³⁸ Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 308. lpp.

par "fix" darījumiem, kas necieš nenoteiktību; šajos gadījumos pircēja atteikšanās tiesības attaisnojamas ar interešu trūkumu darījuma uzturēšanā un izpildīšanā".³⁹ Ar "fix" darījumiem saprotami termiņdarījumi, kurus mūsdienās sikāk regulē speciālie likumi, proti, Komerclikuma 410. pantā paredzētais termiņpirkums, kas ir attiecināms arī uz komerciāliem piegādes līgumiem un kas atļauj pasūtītājam vienpusēji izbeigt līgumu (bez pienākuma gan atlīdzināt zaudējumus).

Atteikšanās tiesības ne pašlaik, ne arī vēsturiski nav piešķirtas piegādātājam, un tas tiek skaidrots ar apsvērumu, ka piegādātājs, noslēdzot piegādes līgumu, uzņemas arī līguma izpildes risku. Tas nozīmē, ka tas, cik izdevīga būs līguma izpilde, piegādātāja un pasūtītāja attiecībās ir atkarīgs tikai no piegādātāja un viņš ir tiesīgs pats izvēlēties līdzekļus preces sagādei un līguma izpildei, tostarp arī kontrahentus, no kuriem iegādāties piegādes līguma objektu u. tml. Līdz ar to tieši piegādātājam ir iespēja gūt labumu, novērst zaudējumus un mazināt riskus.⁴⁰ Turklāt 19. gadsimta tiesību literatūrā pat norādīts, ka piegādātājs nav tiesīgs atteikties no piegādes izpildes pat gadījumā, ja piegādei paredzētās preces ir gājušas bojā; tādā gadījumā piegādātājam ir jānodrošina citas preces, ja vien piegādes līgums nebija noslēgts par noteiktu lietu piegādi.⁴¹ Minētais ir izskaidrojams ar apsvērumu, ka atšķirībā no pirkuma līguma (CL 2023. pants) piegādes līgumā riska pāreja ir saistīta nevis ar paša līguma noslēgšanu, bet gan ar tā izpildīšanu, kas savukārt izskaidrojams ar apsvērumu, ka piegādes līguma noslēgšanas laikā tā objekts nevar būt pilnīgi noteikts, jo nepieder piegādātājam (vai tiek prezumēts par tādu).

4. Civillikuma 2108. panta nākotne

Vērtējot CL 2108. pantā ietvertās pasūtītāja atteikšanās tiesības mūsdienu līgumtiesību teorijas kontekstā, jāsecina, ka šādas tiesības nav saglabātas citu valstu civilkodeksos. Arī Prūsijas civiltiesībās ietvertais piegādes līguma regulējums zaudēja savu tiesisko nozīmi ar 1861. gada Vispārējo Vācu Tirdzniecības kodeksa stāšanos spēkā, kur savukārt piegādes līgums tika regulēts kā pirkuma blakus līgums.⁴² Piegādes līguma regulējuma piemērošana attīstījās divos virzienos: 1) atbilstoši pirmajai pieejai par piegādes līgumu uzskatīja termiņpirkumu, tas ir, pirkuma līgumu, kurā ir noteikts termiņš preces piegādei un 2) atbilstoši otrajai pieejai – kā pirkuma līgums, kura objekts tā noslēgšanas laikā vēl nepieder pārdevējam (*Leerverkauf* – vācu val.).⁴³

³⁹ Konradi F., Valters A. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Tieslietu Ministrijas Vēstneša pielikums. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1938, Nr. 3, 174.–176. lpp.

⁴⁰ Löwenberg K. F. B. Über den Lieferungs-Vertrag unter Berücksichtigung des Handels mit geldwerthen Papieren. Berlin: Verlag von Veit und Comp., 1846, S. 75.

⁴¹ Entwurf eines Handelsgesetzbuches für das Königreich Württemberg mit Motiven. II. Theil. Motive. Stuttgart: Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1840, S. 336.

⁴² Ernst W. Das Lieferungsgeschäft als Vertragstyp seit dem Preußischen Allgemeinen Landrecht. In: Lieb M., Noack U., Westermann H. P. (Hrsg.). Festschrift für Wolfgang Zöllner. Zum 70. Geburtstag. Band II. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 1107–1108.

⁴³ Ernst W. Das Lieferungsgeschäft als Vertragstyp seit dem Preußischen Allgemeinen Landrecht. In: Lieb M., Noack U., Westermann H. P. (Hrsg.). Festschrift für Wolfgang Zöllner. Zum 70. Geburtstag. Band II. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 1112.

Savukārt pēc 1897. gadā pieņemtā Tirdzniecības kodeksa⁴⁴ stāšanās spēkā piegādes līgums pārvērtās par termiņpirkumu.⁴⁵ Tas nozīmē, ka attiecībā uz tādu piegādes līgumu (uzņēmuma piegādes līgumu), kura priekšmetā daļēji ietilpst arī paša līguma objekta sagatavošana (*Werklieferungsvertrag* – vācu val.), atbilstoši Tirdzniecības kodeksa 381. paragrāfa otrajai daļai un Civilkodeksa⁴⁶ 650. paragrāfa pirmās daļas pirmajam teikumam ir piemērojami noteikumi par pirkuma līgumu, kuri, protams, neparedz tiesības atkāpties no pirkuma līguma pārgrozījušos apstākļu dēļ.

Arī Kopēja modeļa projekts, kas atspoguļo progresīvākos līgumtiesību teorijas uzskatus, nesatur pasūtītāja atteikšanās tiesības pārgrozījušos apstākļu dēļ (cita starpā Kopējais modeļa projekts, tāpat kā daudzu citu valstu civilkodeksi, nenošķir pirkuma un piegādes līgumus kā atsevišķus līgumus).

Ņemot vērā mūsdienu civiltiesiskās apgrozības dabu un ātrumu, pirmkārt, jau pati pieeja, ka piegādes līgums būtu atsevišķi jāregulē no pirkuma līguma, nav pamatota. Otrkārt, nav arī pamatoti saglabāt Latvijas līgumtiesību sistēmā neiederīgās atteikšanās tiesības no piegādes līguma pārgrozījušos apstākļu dēļ, kas ir tiešā pretrunā CL 1587. panta nostādņēm. Ņemot vērā, ka piegādes līgumi, attīstoties tehnoloģijām un e-komercijai, mūsdienās daudzās jomās ir aizstājuši pirkuma līgumus, nav pamatoti CL piešķirt pasūtītājam atteikšanas tiesības, kas mazina civiltiesiskās apgrozības stabilitāti. Vēl jo vairāk – nav nekāda pamata šādas tiesības paredzēt piegādes līgumā, bet neparedzēt pirkuma līgumā, ņemot vērā abu līgumu ārkārtīgi tuvu juridisko dabu. Ņemot vērā iepriekš teikto, CL 2108. panta pirmais teikums būtu jāizsaka šādā redakcijā: “2108. *Ne pasūtītājam, ne arī piegādātājam nav tiesības atteikties no uzņemtās saistības sakarā ar vēlāk radušām izpildīšanas grūtībām.*” Ar šiem grozījumiem notiktu arī atteikšanās no saturiski neskaidrā jēdziena “pārgrozījušies apstākļi”, kas, no vienas puses, var norādīt arī uz nepārvaramas varas elementu, no otras puses – uz apstākļu izmaiņu klauzulu (*hardship* – angļu val.), kas mūsu CL nav pazīstama un tādējādi varētu radīt nepamatotas interpretācijas nākotnē, it sevišķi tāpēc, ka jēdziens “objektīva apstākļu izmaiņa” tiek lietots Komerclikuma⁴⁷ 478. panta otrajā daļā, taču pilnīgi citā kontekstā nekā pašreizējais CL 2108. pants.

Kopsavilkums

1. Civillikuma 2108. pants, kas paredz pasūtītāja tiesības atteikties no pasūtījuma pārgrozījušos apstākļu dēļ, bez pārgrozījumiem ir pārņemts no 1864. gada Baltijas Vietējo likuma kopoījuma III daļas 4021. panta, kurš savukārt ir pārņemts no 1794. gada Vispārējo Prūsijas zemes tiesību Pirmās daļas 984. un 985. paragrāfa.

⁴⁴ Handelsgesetzbuch [Vācijas Federatīvās Republikas Tirdzniecības kodekss]. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/> [aplūkots 27.01.2022.].

⁴⁵ Ernst W. Das Lieferungsgeschäft als Vertragstyp seit dem Preußischen Allgemeinen Landrecht. In: Lieb M., Noack U., Westermann H. P. (Hrsg.). Festschrift für Wolfgang Zöllner. Zum 70. Geburtstag. Band II. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 1110–1111.

⁴⁶ Bürgerliches Gesetzbuch [Vācijas Federatīvās Republikas Civilkodekss]. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> [aplūkots 27.01.2022.].

⁴⁷ Komerclikums: LV likums. Pieņemts 13.04.2000. [16.02.2022. red.].

2. Pasūtītāja atteikšanās tiesības izlietošana piegādes līgumā nevar būt atkarīga no pasūtītāja patvaļas. Atteikšanās tiesības izlietošanas pamatā pasūtītājam ir jāpierāda šādu kumulatīvu priekšnoteikumu iestāšanās:
 - a) apstākļi ir pārgrozījušies;
 - b) apstākļi ir pārgrozījušies pēc līguma noslēgšanas;
 - c) apstākļu pārgrozīšanos ir izraisījusi objektīva apstākļu maiņa;
 - d) apstākļu pārgrozīšanās piegādes līguma noslēgšanas brīdī nav bijusi paredzama.
3. Civillikuma 2108. panta otrais teikums nebūtu tulkojams tādējādi, ka tas piešķirtu pasūtītājam tiesības atteikties pieņemt jau piegādātu preci. Pasūtītājs ir tiesīgs atteikties vienīgi no pasūtījumiem, kas vēl atrodas sagatavošanās jeb izpildes stadijā, bet ne no piegādātās preces pieņemšanas pienākuma. Pasūtītājs ir tiesīgs izlietot atteikšanas tiesības tikai līdz brīdim, kamēr prece nav nogādāta gala mērķī tās pieņemšanai, taču pasūtītājam šādas tiesības nav, ja prece viņam ir pieejama brīvai saņemšanai, pārbaudei u. tml.
4. Civillikuma 2108. panta otrajā teikumā norādītā ģenerālklausulas “pārgrozījušies apstākļi” neaptver gadījumus, kad piegādātājs ir pieļāvis piegādes līguma nokavējumu vai citādi pieļāvis līguma neizpildi. Citāda interpretācija nonāktu pretrunā ar CL 1588. pantā nostiprināto principu.
5. Nav pamatoti saglabāt Latvijas līgumtiesību sistēmā neiederīgās atteikšanas tiesības no piegādes līguma pārgrozījušos apstākļu dēļ, kas ir tiešā pretrunā CL 1587. panta nostādnēm.